

COMUNIUNE ȘI ECUMENISM

Pr. lect. univ. dr. Leontin Popescu

Mișcarea de „refacere a unității văzute a Bisericilor divizate de-a lungul istoriei datorită factorilor teologici și neteologici, calea acordurilor și dialogul teologic, a mărturiei comune, a cooperării și asistenței reciproce”¹, stă sub auspiciile *ecumenismului* sau ale *mișcării ecumenice*. Începuturile acestei mișcări trebuie căutate, nu în sinoadele romano-catolice unioniste din secolele XIII și XV, ci în dialogul dintre protestanți și ortodocși din secolele XVI-XVII; precum și în colaborarea propusă de patriarhul ecumenic Ioachim III (1878-1884; 1902-1912), care, la începutul secolului XX, sugera Bisericilor Ortodoxe să înceapă dialogul cu Biserica Romano-Catolică și cu cea Protestantă.

Mișcarea ecumenică, așa cum o cunoaștem astăzi, își are începuturile în dialogurile dintre protestanți și anglicani de la sfârșitul secolului al XIX-lea. Ortodocșii fac primii pași spre ecumenism, prin *enciclica* din 1920 a mitropolitului Dorotei de Brusa, locțiitorul patriarhului ecumenic, care „propune formarea unei «ligi» a Bisericilor”² cu scopul întăririi dragostei între Bisericile lui Hristos³ și scrisoarea din 1924 a patriarhului ecumenic Ioachim III, prin care îndeamnă la dialog interconfesional.⁴ Încă de la începuturile secolului al XX-lea, se conturează două direcții în cadrul *mișcării ecumenice*, care durează cu mici schimbări până astăzi:

1. Pr. prof. Ioan Bria, *Dicționar de teologie ortodoxă, A-Z (DTO)*, Ed. I.B.M.B.O.R., București, 1994, p.256.

2. *Ibidem*, p. 250.

3. P.S. Ioan Mihălțan, episcopul Oradei, *De vorbă cu credincioșii*, Ed. Episcopiei Oradei, 1993, p.191

4. Bria, *DTO*, p. 256.

5. Pr. prof. dr. Petru Rezuș, *Teologie ortodoxă contemporană*, Ed. Mitropoliei Banat-

1. *Creștinismul practic* cu origine în mișcarea cu caracter ecumenic *Viață și Acțiune*⁵ - ce urmărește colaborarea tuturor Bisericilor, pornind de la ceea ce le poate uni: *promovarea păcii și rezolvarea unor probleme sociale*. „*Ecumenismul practic*, afirma un teolog român, *inaugurează, în cadrele mișcării ecumenice propriu-zise, o deschidere mai largă a Bisericilor creștine față de lume și viață, față de problemele arzătoare ale omenirii contemporane, o colaborare activă pentru soluționarea lor, o valorificare nouă a slujirii și o dezvoltare continuă a acțiunii sale pe teren social, pentru atingerea scopului său.*“⁶ Fiecare dintre Bisericile creștine și-a găsit sensul de a fi pe care îl au în opera de slujire (diakonia) a umanității. Astfel, s-a încercat o apropiere între ele din prisma acestei slujiri sociale. Dar s-a observat că o unire a Bisericilor manifestată din exterior, prin slujire, nu este de ajuns, fiind numai o formă de manifestare a ecumenismului.⁷ Și astfel, s-a ajuns la concluzia că, fără o unitate interioară „*în credință și în adevăr, nu se poate concepe unitate finală a Bisericilor creștine. Aceasta este situația doctrinară și de la ea nu se poate sustrage nici o Biserică, dacă vrea ca unitatea să fie o realitate în spiritul Revelației divine, adică a învățăturii Domnului nostru Iisus Hristos.*“⁸ Adevărata unitate în credință nu se poate face fără dragoste, fără cunoașterea reciprocă, fără împărtășirea acelorași adevăruri comune de credință. Acesta este impasul la care a ajuns ecumenismul actual în ceea ce privește direcția practică.

2. *Creștinismul teologic* ce își are originea în mișcarea *Credință și Ordine* sau *Credință și Constituție*⁹ - ce urmărește găsirea unui punct de convergență teologic. *Creștinismul practic* nefiind de ajuns în unirea Bisericilor, s-a trecut la analiza problemelor dogmatice. Punctele în jurul cărora se discută sunt: *Biserica, mărturisirile de credință, cultul, tainele, intercomuniunea, ierarhia ș.a.*

ului, Timișoara, 1989, p. 603-604; 607-609; 609-613; Bria, *DTO*, p. 256-257; I. Mihălțan, *De vorbă*, p. 194-198, și pr. prof. dr. Ioan Rămureanu, *Istorie bisericească universală. Manual pentru seminariile teologice (IBU)*, Ed. IBMBOR, București, 1992, p. 541-542.

6. Rezuș, *Teologie ortodoxă contemporană*, p. 609.

7. *Ibidem*, p. 604.

8. *Ibidem*, p. 608.

9. Rămureanu, *IBU*, p. 542; I. Mihălțan, *De vorbă cu credincioșii*, p. 194-203; Bria, *DTO*, p. 256.

10. Cf. Bria, *DTO.*, p. 199: *iconomia* = „este una din modalitățile principale pe care

În anul 1948, cele două mari mișcări de factură ecumenică, *Viață și Acțiune și Credință și Ordine*, împreună cu alte misiuni și alianțe ecumenice fuzionează, formând *Consiliul Ecumenic sau Mondial al Bisericilor (C.E.B.)*

Din punctul de vedere al Bisericii Ortodoxe, se poate vorbi despre ecumenism din două perspective:

- a) a iconomiei¹⁰;
- b) a acriviei¹¹.

Deși cele două metode aparțin *Dreptului canonic*, ele pot fi extrapolate și în domeniul *ecumenismului*.

a) Conform primei perspective, Biserica Ortodoxă este dispusă să participe la dialogul ecumenic. Problema dialogului interconfesional este una dintre cele mai spinoase probleme teologice contemporane, datorită implicațiilor sale multiple. Separarea Bisericilor în trecut a dus la individualizarea lor; de aceea dialogul presupune temeri și tatonări din partea unor teologi. Pentru a se ajunge la eliminarea lor, s-au propus soluții confuze, cum ar fi elaborarea unui *vocabular ecumenic* și a unei *terminologii* aferente, ocolindu-se în esență partea importantă: colaborarea reală, cunoașterea și înțelegerea reciprocă. Cea mai mare temere a tuturor Bisericilor este aceea de compromis religios în ceea ce privește învățătura de credință.

Termenii folosiți¹² sunt în mare parte cunoscuți limbajului teologic ortodox, având un înțeles tradițional. De cele mai multe ori, ecumenismul occidental a încercat să dea alte valori acestor termeni, creând ambiguitate. Din această cauză dialogul este pus sub semnul întrebării, pentru că dacă partenerii de dialog nu stăpânesc același inventar de termeni, dialogul este aproape imposibil. „*Dialogul*, afirma Î.P.S. Mitropolit Nicolae Corneanu, *devine eficient numai dacă este real și autentic. Iar dialogul adevărat constă*

Biserica le folosește în aplicarea normelor canonice, care constă într-o atitudine pastorală, de condescență și de compasiune“.

11. *Ibidem*, p. 7: **acrivia** = „observare exactă a canoanelor în cazuri în care indiferența (*adiophoria*) ar produce confuzie în administrarea Bisericii.“

12. Î.P.S. Nicolae Corneanu, Mitropolitul Banatului, *Quo vadis ? Studii, note și comentarii teologice*, Ed. Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1990, p. 123-157; termeni utilizați în limbajul ecumenic sunt: **unitate în diversitate; identitate și conciliaritate; comuniunea Bisericilor; dialog; universalul și particularul; catolicitate; sincretism; prozelitism și anti-prozelitism; „vertical“ și „orizontal“; integrism; secularizare; solidaritate; participare.**

13. *Ibidem*, p.143

*în schimbul de idei între parteneri egali, care se respectă reciproc și sunt dispuși a prețui valorile interlocutorului... Aplicat Bisericii, dialogul reprezintă aceeași comunicare menită să obțină nu atât câștigul propriu, cât îmbogățirea celeilalte părți*¹³

Adeptii ortodocși ai ecumenismului promovează un „*dialog al dragostei, sau un dialog practic. Natural că doctrina premerge, dar doctrina este reprezentată, la ora actuală, de teologi. Și teologii, voit sau nevoit, și-au dat seama că trebuie să se întâlnească pe un teren oarecum neutru, dar care îi interesează reciproc.*”¹⁴ Dragostea este cheia care pornește mecanismul ecumenismului actual. Dar nu trebuie uitat că ea nu este decât o etapă în acest proces, fiind prezentă încă de la începuturile lui. Deși se încearcă întărirea acestui sentiment, el nu este de ajuns.

În afara colaborării pe teren practic și lingvistico-terminologic, Ortodoxia a încercat colaborarea pe tărâmul teologic, conform *principiului paulin*: „*Un Domn, o credință, un botez; un Dumnezeu și Tată al tuturor, Care este peste toți și prin toți*” (Efes 4, 5-6). Astfel, punctele de convergență sunt:

1. Unitatea în Domnul Iisus Hristos. Credința creștină are un singur Fondator, Răscumpărător și Mântuitor, în persoana Domnului Iisus Hristos, Dumnezeu și om adevărat. Conform celor afirmate, Persoana Mântuitorului este principiul unificator al Creștinismului; „*unitatea religiei creștine decurge organic din unitatea Sa personală și funcțională*”¹⁵.

2. Unitatea credinței. Sfântul Apostol Pavel definește credința drept „*încredințarea celor nădăjduite, dovedirea lucrurilor celor nevăzute*” (Evr. 11, 1). Cu alte cuvinte, ea este adeziunea *intelectuală, sentimentală și volițională* a omului la Revelația dumnezeiască¹⁶. Plenitudinea Revelației a fost primită prin Mântuitorul. În acest sens, același apostol afirmă: „*După ce în multe rânduri și-n multe chipuri (Dumnezeu) odinioară a vorbit părinților noștri prin prooroci, în zilele acestea mai de pe urmă ne-a grăit prin Fiul, pe Care L-a pus moștenitor a toate, prin Care și veacurile le-a făcut*” (Evr. 1,1-2). Mântuitorul fiind Cel prin care a venit Revelația, înseamnă că credința este una, iar unitatea ei se bazează pe unitatea Revelației.

3. Unitatea Botezului. Al treilea termen enunțat de Apostolul Pavel este

14. Rezuș, *Teologie ortodoxă contemporană*, p. 534-535.

15. *Ibidem*, p.540.

16. Pr. conf. dr. George Remete, *Dogmatica ortodoxă. Manual pentru seminariile teologice*, ed. III, Ed. Reîntregirea, Alba-Iulia, 2000. p.271.

17. Rezuș, *Teologie ortodoxă contemporană*, p. 544.

Botezul (cf. Efes 4,5-6). Botezul este prima Taină, poarta de intrare în viața creștină, implicit spre celelalte șase Taine. Tainele, în general, sunt mijloace prin care se împărtășește harul divin, ajutor credincioșilor în mântuirea subiectivă. Se poate vorbi astfel despre o unitate harică împărtășită de Sfintele Taine. „Importanța unității harice a fost sesizată în actualitate de toate Bisericile creștine... Unitatea harică este absolut necesară. Ea cuprinde pe toți credincioșii, căci revărsarea și împărtășirea harului se fac pentru toți. Iată de ce este necesară ca această unitate harică să nu fie fragmentată sau desființată și să nu existe diferențieri spre paguba credincioșilor; ne-socotindu-se acțiunea obiectivă a harului divin prin respingerea Sfintelor Taine sau contestarea lor ca acțiuni ale Sfântului Duh”¹⁷.

Acestea sunt câteva din coordonatele teologice abordate în dialogul ecumenic de ortodocși. Discursul ortodox a mers uneori până la a cere *dedogmatizarea* punctelor teologice de discuție. Astfel, Paul Evdokimov afirmă: „Nu ne situăm unii împotriva celorlalți, ci alături de ceilalți și în fața Tainei lui Dumnezeu, pe care n-o putem închide niciodată într-o singură formulă. Diferența tradițiilor locale, mai mare încă în primele secole decât astăzi, nu împiedică Biserica să fie una. La un moment dat, chiar dorința de a fi una s-a denaturat și, din nefericire, diferitele opinii teologice au întărit dificultățile de ordin dogmatic. Se pare că sarcina actuală a teologilor constă în primul rând în a purcede la «dedogmatizarea» sau «transdogmatizarea» punctelor litigioase, lăsând la un loc larg comentariile teologice.”¹⁸

Participarea la dialogul interconfesional a Bisericii Ortodoxe trebuie, spun teologii ei, să se facă după anumite principii ecleziologice¹⁹:

1. Biserica Ortodoxă este păstrătoarea unității *Bisericii universale*, pe care a menținut-o istoric și teologic. Astfel, dialogul nu trebuie purtat în jurul unității Bisericii, care se păstrează interior în Biserica Răsăriteană, ci exterior, în jurul separării diferitelor confesiuni creștine.

2. Unitatea interioară se referă la unitatea credinței ce trebuie să depășească diversitatea Bisericilor locale.

3. Legătura organică între unitatea de credință și comuniunea euharistică

18. Paul Evdokimov, *Prezența Duhului Sfânt în Tradiția Ortodoxă*, trad. pr. prof. dr. Vasile Răducă, Ed. Anastasia, București, 1995, p. 27-28.

19. Bria, *DTO.*, p. 259-260.

20. *Ibidem*, p. 260.

21. Vladimir Zielinsky, *Dincolo de ecumenism*, trad. Carmen Dobre, Ed. Anastasia,

trebuie să fie obiectivul principal al ecumenismului.

4. Punctele comune, convergente, nu înseamnă păreri specifice ale unei Biserici puse în acord cu părerile altei Biserici, ci o credință comună transmisă pe baza Tradiției.

5. Recunoașterea diversității se referă la specificul cultural, etnic ș.a. al fiecărei Biserici locale.

6. Trebuie să existe o *etică ecumenică* ce face referire la interzicerea prozelitismului, „*respingerea apelului la unitarism, neamestecul în afacerile interne ale altor Biserici locale.*”²⁰

b) Cea de a doua perspectivă ortodoxă, din care este privit dialogul ecumenic, este *acrvia teologică*. Biserica Ortodoxă, așa cum s-a afirmat înainte, este singura păstrătoare a unității *Bisericii* universale²¹. Din punct de vedere istoric și teologic, Biserica Ortodoxă nu s-a format interior. Schisma și Reforma au însemnat ruperea din *Biserica universală* a unor părți, dar cu păstrarea neatinsă a uneia, în care Tradiția apostolică a funcționat neîntrerupt de la începuturile Bisericii și până astăzi.

Ortodocșii care nu împărtășesc păreri ecumeniste consideră că „*Ortodoxia este Biserica lui Hristos pe pământ*”²² și nu una dintre diversele confesiuni creștine.²³ Din acest punct de vedere, Biserica Ortodoxă este considerată singura „*Biserică adevărată, posedând plenitudinea și nestricăciunea adevărului în Sfântul Duh. De aici decurge concepția pe care și-o face Biserica Ortodoxă despre celelalte confesiuni, care s-au separat - imediat sau nu - de unitatea bisericească : ea nu poate decât să dorească un lucru, să aducă la ortodoxie lumea creștină în întregime, pentru ca toate confesiunile să se contopească în Ortodoxia universală*”²⁴. Acest fapt nu înseamnă, desigur, prozelitism, ci reînțoarcerea celorlalte confesiuni în propria lor

Buc., 1998. p.114: „*Ortodoxia nu se consideră o confesiune printre altele, ci Biserica Una, prezentă în întreaga deplinătate catholică în fiecare biserică locală.*”

22. Serghei Bulgakov, *Ortodoxia*, Ed.Paideia, București, 1997, p. 7.

23. Ieromonah Serafim Rose, *Ortodoxia și religiile viitorului*, trad. Mihaela Grosu, FEP-Tipografia Centrală Cartea Moldovei, Chișinău, 1995, p. 28: „*...Ecumenismul așa-zis creștin poate să reprezinte greșeala neintenționată și care deci se poate bucura de circumstanțe atenuante - prin care Bisericile Protestantă și Romano-Catolică nu își dau seama că Biserica lui Hristos există deja și că ele ființează în afara ei.*”

24. Bulgakov, *Ortodoxia*, p. 189.

25. Patriarhul Nicolae al VI-lea al Alexandriei, apud N. Corneanu, *Quo Vadis*, p. 115: „*Ecumenismul nu e o simplă erezie, ci panerezie și ansamblul tuturor ereziilor, ...cea*

matcă, pe care au părăsit-o, împărtășirea adevăratei învățături de credință, dar cu păstrarea specificului etnic, cultural, social ș.a.

Tradiționaliștii ortodocși critică ecumenismul, acuzându-l de *erezie*²⁵, pentru că susține că adevărul s-ar afla împărțit între Bisericile creștine locale. Fiecare posedând o parte mai mare sau mai mică din el, conform profeției: „*Vărsa-voi Duhul Meu peste tot trupul*“ (Ioil 3, 1). Ceea ce pot învăța ortodocșii de la cei din exteriorul Bisericii lui Hristos este râvna lor după Dumnezeu și împlinirea activităților misionare. Adevărul de credință este însă neîmpărțit și neîmpărțibil și aflat totalmente în posesia Bisericii Ortodoxe.²⁶

Ortodocșii tradiționaliști, la rândul lor, au fost învinuiți de o parte a adepților ecumenismului de *conservatorism* și *intransigență*. Duhul Ortodoxiei tradiționale își extrage sevele din *porunca iubirii*: „*Să iubești pe Domnul Dumnezeul tău din toată inima ta, din tot sufletul tău, din tot cugetul tău și din toată puterea ta... și să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși*“ (Mc. 12, 30-31). Celelalte confesiuni nu sunt privite cu superioritate și orgoliu, ci cu iubire și compasiune. Sunt respinse doar învățăturile pe care acestea le profesază într-un mod eronat. În acest sens, Sf. Isaac Sirul afirma: „*Iubește pe cei păcătoși, dar urăște păcatele lor, ca nu cumva vreodată și tu să cazi în ispită, cum au căzut ei.*“²⁷. Ortodoxia tradițională nu acționează asemenea fariseului, spunând: „*Dumnezeule, mulțumescu-Ți că nu sunt ca ceilalți...*“ (Lc. 18,11), ci se întreabă: *Ce facem pentru ei ?*²⁸

Aceste două curente: *proecumenist* și *antiecumenist* circulă astăzi în Biserica Ortodoxă. Participarea Bisericii noastre la *Mișcarea ecumenică* trebuie să aibă drept scop, așa cum afirma părintele Dumitru Stăniloae: „*Să apropie creștinismul mondial de creștinismul originar, care s-a păstrat în*

mai mare primejdie.“ Vezi și dr. Ioan Gându & colaboratorii, *Mărturiile Sfinților Părinți împotriva ereziei numite ecumenism*, în *Icoana din adânc*, an. 7, nr. 12 [74] / 2003, p.12: „*Ecumenismul este panarezia timpului nostru*“.

26. Rose, *Ortodoxia și religiile viitorului*, p. 168.

27. Sf. Isaac Sirul, *Cuvinte despre nevoiță*, trad. de Teodosia-Zorica Lațcu, Ed. Bunavestire, Bacău, 1997, p. 54.

28. Î.P.S. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, *Tâlcuiri noi la texte vechi*, ed. II, Ed. Pronostic SRL, Colecția AXIOS, București, 1996, p. 129.

29. MMA (Mai mulți autori), *Omagiu memoriei părintelui Dumitru Stăniloae*, Ed. Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 1994 p. 68.

*Biserica Ortodoxă.*²⁹

Sunt voci ale unor gânditori ortodocși care vorbesc la modul imaginativ despre sfințenia viitorului, despre cum ar arăta sfântul acelor timpuri. Astfel, filosoful creștin Vladimir Zielinsky notează: „Aș îndrăzni să propun ca sfântul deceniilor următoare să fie un sfânt al unității. Îmi cântăresc bine cuvintele: un sfânt, nu un filosof, nici un savant. Asta nu vrea să spună că va fi un analfabet, ci că va fi neașteptat. Va avea urechi spre a auzi ceea ce Duhul spune Bisericilor, gură și curajul de a repeta ceea ce a auzit. Ca orice sfânt, va fi pe deplin credincios Maicii sale Biserica, dar fidelitatea sa va fi înrădăcinată în iubire, în intimitatea cu Dumnezeu în așa fel, încât opozițiile doctrinare se vor șterge și se vor dizolva. După cum, aproape fiecare sfânt s-ar putea să aibă necazuri cu conștrații săi «integriști» sau chiar «reformatori». Or, nu după renumele său, ci după roadele sale va fi recunoscut. Și că fiecare sfânt va fi, înainte de toate, un om al rugăciunii.”³⁰ Concluzia este că numai rugăciunea unește cele dezbinat și numai harul divin poate să ducă la unirea Bisericilor scindate și să se odihnească peste ele.

Prezența Ortodoxiei în dialogul ecumenic ridică o problemă de principiu³¹, anume: care este definiția eclezială a celorlalte confesiuni creștine care nu aparțin Ortodoxiei. În general, teologia ortodoxă din ultima vreme a evitat să determine în mod precis identitatea eclezială a acestor confesiuni, deși canoanele sunt extrem de severe în ce privește criteriile apartenenței la Biserică. Desigur, tradiția canonică se referă la vechile categorii de eterodocși - eretici, schismatici și apostatați - dar are și ea o oarecare flexibilitate, făcând, de pildă, distincție între eretici care sunt reprimiți în Biserică fără rebotezare, și cei cărora li se impune Botezul ortodox. Se recunoaște azi că limitele canonice ale Bisericii nu pot fi determinate explicit, ci și pentru că o anumită realitate eclezială și sacramentală poate fi identificată și la neortodocși. Desigur, există anumite criterii ale apartenenței la Biserica deplină: mărturisirea credinței apostolice formulată de sinoadele ecumenice, propovăduirea Evangheliei, celebrarea Euharistiei și Botezului de către o

30. Zielinsky, *Dincolo de ecumenism*, p.117-118.

31. Pr. prof. Ioan Bria, *Introducere în ecleziologia ortodoxă*, în „Studii teologice“, nr. 7-10 (1976), p. 695-704, aici p. 701.

32. *Ibidem*, p. 701.

33. Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Mișcarea ecumenică și unitatea creștină în stadiul*

preoție sacramentală, așteptarea împărăției, disciplina canonică. Problema însă rămâne creștinismul care divizat așa de profund nu poate să existe comuniune euharistică între toți creștinii. Iar separarea se află nu numai la nivelul sistemelor de organizare, terminologiei teologice și identității culturale a creștinilor, ci la nivelul conștiinței universalității Bisericii. Din experiența pe care ortodocșii o au în dialogul cu anglicanii, se pare că punctul central care ar determina reluarea comuniunii euharistice ar fi recunoașterea reciprocă a preoției și a validității tainelor³². Dar, întrucât teologia sacramentală este doar un capitol al ecleziologiei, ar trebui să se identifice întreaga lor viziune despre Biserică, care este o realitate dinamică și deschisă.

**„Problema ecumenică“:
Tainele săvârșite în afara Bisericii
și problema intercomuniunii**

Pentru Biserica Ortodoxă, Marea Schismă a constituit o adevărată dramă. Dacă Occidentul a privit schisma asemenea unui act de îndărătnicie și revoltă a creștinilor orientali, Biserica Ortodoxă, conștientă de fi continuatoarea mărturisirii credinței primelor veacuri, nu a pierdut nicio dată speranța de a restabili unitatea creștină. Tendința și preocuparea de a îndepărta schisma au constituit unul dintre motivele dominante ale istoriei sale și nu puține au fost momentele în care a încercat să identifice cauzele acestei separări.

Unitatea ecumenică dinaintea de Marea Schismă a constituit pentru Biserica Orientală modelul potrivit căruia creștinătatea trebuie să-și fundamenteze unitatea. Și când spunem aceasta trebuie să înțelegem că unitatea creștină nu trebuie să se realizeze printr-o simplă juxtapunere sau printr-o simplă asociere externă a diferitelor biserici, ci asemenea unității primelor opt secole, unitatea creștină trebuie să aibă ca fundament unitatea de credință și de învățătură prin manifestarea liturgico-sacramentală și a succesiunii apostolice neîntrerupte.

Mărturisirea credinței, Sfintele Taine, ierarhia, cultul liturgic, așa cum au fost ele înțelese și practicate în epoca Bisericii nedivizate, nu trebuie înțelese ca o barieră, ci ca puterea și forța prin care Biserica iradiază în lume opera

actual, în „*Ortodoxia*“, nr. 3-4 (1963), p. 545-588, aici p. 587.

de mântuire a lui Hristos. Ar fi cu totul greșit să credem că viitoarea unitate a Bisericii ar cere renegarea a tot ce ea a avut și-i este propriu din tradiție. „Unitatea Bisericii, pe care încercăm să o construim - spune părintele Dumitru Stăniloae - trebuie să îmbrățișeze în mod amplu tot ceea ce s-a verificat ca fiind de valoare în experiența creștină. Avem convingerea că adevărul creștinismului primelor secole, bine înțeles în toate implicațiile sale, este capabil să îmbrățișeze tot adevărul, multiplu și benefic, al experienței religioase a tuturor. În acest mod, fiecare va putea avea bucuria de a intra cu ceva al lui și care este apreciat de toți ceilalți, într-o unică armonie în vasta și îmbogățita unitate spirituală a întregii umanități creștine”³³.

Aceste considerații ne pot servi ca și punct de plecare pentru discutarea problemei Tainelor săvârșite în afara Bisericii, precum și cea a intercomuniunii.

Din paragrafele precedente în care am tratat despre caracterul ecleziologic și hristologic al Sfintelor Taine ca și mijloace de comuniune a omului cu Dumnezeu, despre relația și interdependența Sfintelor Taine între ele și cu Biserica, rezultă în mod firesc că nu pot exista taine săvârșite în afara Bisericii. Pentru a înțelege și mai bine acest lucru, trebuie să distingem două situații: a) situația celor care s-au despărțit de Biserică prin schismă sau apostazie; și b) situația celor care sunt născuți și deveniți membri ai creștinismului în afara Bisericii, prin preținsele taine valide și eficace.

Trei dintre Sfintele Taine: Botezul, Mirungerea și Hirotonia nu se repetă niciodată. Aici și teologia catolică este de acord, urmărind doctrina caracterului indelebil³⁴ al acestor taine, adoptată chiar și de unii ortodocși. Nerepetabilitatea acestor trei taine pentru cei care rămân în Biserică se explică de teologii³⁵ mai vechi și mai noi prin faptul că așa cum omul se naște o singură dată în viața pământească, tot așa nu se poate naște la viața duhovnicească prin Botez, Mirungere și Împărtășanie, decât o singură dată.

34. Pr. prof. dr. Dumitru Radu, *Caracterul ecleziologic al Sfintelor Taine și problema comuniunii*, teză de doctorat, în „*Ortodoxia*“, nr. 1-2 (1978), p. 17-389, aici p. 342.

35. H. Andrusos, *Dogmatica Bisericii Ortodoxe Răsăritene*, trad. de D. Stăniloae, Ed. Tipog. Arhidiecezane, Sibiu, 1930, aici p. 248; Vezi și Stăniloae, *Mișcarea ecumenică*, p. 207; Matsoukas, *Teol. Dogm. e Simbolica Ort.*, II, p. 275-276.

36. Radu, *Caracterul ecleziologic*, p. 348.

37. Fericitul Augustin, *De baptismo contra donatistas*, în Migne, PL., vol. 43,

Taina Hirotoniei prin care se intră în slujirea ierarhică nu are motiv de fi repetată. Botezul, Mirungerea și Hirotonia constituie o „fiziologie“ a omului care trăiește în mod liturgic, iar celelalte taine cresc această „fiziologie“ și pentru aceasta este în mod necesar a se repeta.

Tainele săvârșite în afara Bisericii Ortodoxe de către cei ce nu mărturisesc Învățătura de credință ortodoxă, constituie o problemă sensibilă și foarte delicată. Asupra acestei teme s-au formulat diferite răspunsuri și opinii. Biserica Romano-Catolică consideră tainele săvârșite în afara spațiului ei spiritual ca fiind valide și aceasta pentru că săvârșitorul lor este Însuși Hristos, și nu preotul care administrează taina. Evident și ortodocșii au aceeași opinie cu privire la săvârșitorul tainelor, însă la catolici se merge chiar până la substituirea lui Hristos cu persoana săvârșitorului văzut: *Eu te botez...*, *Eu te confirm...*, *Eu te hirotonesco...*, Și în mod sigur acest lucru este înțeles în sensul că episcopul sau preotul care săvârșește o taină lucrează *in persona Christi*³⁶. Această teză se fondează pe doctrina Fericitului Augustin potrivit căruia, o taină poate fi validă chiar și în forma sa exterioară, fără ca preotul care o administrează să fie vrednic în fața lui Dumnezeu. Pentru validitatea unei taine, nici credința și nici vrednicia ministrului nu sunt absolut necesare. Tainele, chiar administrate de un ministru nedemn, aparțin Bisericii și lui Dumnezeu. Potrivit Fericitului Augustin, o persoană care se găsește în pericolul de moarte și este dispusă să primească tainele Bisericii poate să le primească chiar și din mâna unui eretic, și taina respectivă este validă și conferă harul lui Dumnezeu³⁷. Pentru cei ce primesc Botezul sau Hirotonia săvârșite de schismatici saueretici, exceptându-se cazul de adevărată necesitate, Fericitul Augustin afirmă că aceste taine nefiind conferite în condiții corecte și licite nu împărtășesc harul. Însă, aceste taine în aceeași opinie nu trebuie repetate atunci când cel care le-a primit se întoarce la adevărata Biserică³⁸.

În Biserica Ortodoxă nu există până azi o doctrină oficială și precisă privind tainele săvârșite în afara spațiului ei spiritual. Sfinții Părinți au refuzat în principiu tainele administrate deeretici³⁹ și de schismatici⁴⁰, dar

col.107-246, aici VII, 100, col. 242.

38. *Ibidem*, VI, 7, col. 76.

39. Sf. Chiril al Ierusalimului în Cateheza a VII-a (Cirillo di Gerusalemme, *Le catechesi*, trad. it. și intr. de Cologero Riggi, Città Nuova, Roma, 1993, p. 151-162.) refuză

nu au ajuns la o formulare precisă cu privire la natura tainelor celebrate în afara Bisericii. Biserica Ortodoxă, în toată istoria sa, cu privire la această problemă de a recunoaște sau a nu recunoaște tainele primite de cei ce nu fac parte din comuniunea ei, a folosit principiul *iconomie sacramentale* care a permis uneori recunoașterea, alteori respingerea tainelor primite deja de cei ce reveneau la sânul Bisericii. Așa se face că primul Sinod Ecumenic, în canoanele sale 8 și 19, a recunoscut Botezul și Hirotonia catarilor, dar a refuzat pe cele ale pavlicienilor⁴¹. Al doilea Sinod Ecumenic în canonul

Botezul ereticilor; Sf. Vasile cel Mare (Basilio Magno, *Epistolario, Epistola CIC*, versiune, introducere și note de Adriana Raccone Regallo, Ed. Paoline, Roma, 1966, p. 532) prin canonul 1 refuză și el Botezul maniheilor, valentinienilor, marcioniților, encratiților (vezi și Floca, *Canoanele Bisericii*, p. 340, precum și canoanele 46, 47 Apost.; 8 sin. I ec.; 7 sin. II ec.; 95 Trul.; 7 Laod.; 47 Vas. C. Mare) și sfătuiește ca cei botezați astfel, „venind la Biserică, să se curățească din nou cu adevăratul Botez al Bisericii”; **Canonul 68 Apostolic** (în *Les Constitutions Apostoliques*, în *Sources chrétiennes*, vol. 336, tome III, livre VII et VIII, trad. fr. di Marcel Metzger, Du Cerf, Paris, 1978, 356 p., aici Libro VIII, între p. 124-311, cap. 27-28, p. 229-233) nu consideră pe cei ce au primit Botezul sau Hirotonia de la eretici, nici creștini și nici clerici: „Dacă vreun episcop, sau prezbiter sau diacon, va primi a doua hirotonie de la altcineva să se caterisească și el și cel ce l-a hirotonit, afară de cazul că ar dovedi că are hirotonia de la eretici. Căci cei ce sunt botezați sau hirotoniți de unii ca aceștia, nu este cu putință să fie nici credincioși, nici clerici” - vezi și Floca, *Canoanele Bisericii*, p. 42, precum și Can. 46, 47 Apost.; 8, 19 I ec.; 4 II ec.; 5 III ec.

40. Datorită caracterului de nerepetabilitate al Tainei Hirotoniei, tainele săvârșite de un preot separat de Biserică sunt invalide, la fel și tainele săvârșite de un preot îndepărtat din Biserică pe motive de credință, adică pentru lipsa credinței sau pentru erezie. Pentru Biserica Ortodoxă, tainele săvârșite de miniștri îndepărtați de la preoție, schismatici sau eretici nu sunt dor ilicite, ci sunt invalide și fără putere (aniscira) și pentru aceasta ele trebuie repetate; pr. prof. Liviu Stan în articolul său, *Sucesiunea apostolică*, „*Studii teologice*”, 5-6 (1955), p. 320, scria: „În această privință trebuie să se ia în considerare practica în legătură cu reînțoarcerea în Biserică a celor îndepărtați, cât și judecata asupra validității tainelor săvârșite de aceștia, pentru că este evident că ei au fost excluși din cler și că le-a fost aplicată o pedeapsă de excludere pentru motive de erezie. La întorcerea lor în cler trebuie să fie hirotoniți din nou, pentru că așa cum stă scris în Canonul 68 Apostolic, ei au pierdut harul preoției. Preoții care au fost excluși din cler pentru motive disciplinare nu sunt în aceeași situație, nu au pierdut harul preoției și pot fi reintegrați în cler, fără a fi hirotoniți din nou. În primul caz, tainele administrate în timpul de excludere trebuie să fie reținute ca invalide, în timp ce în al doilea caz, tainele administrate în același timp de excludere trebuie reținute ca valide”.

41. *Conciliorum oecumenicorum decreta*, a cura di Giuseppe Alberigo, Joannou Perikle, Claudio Leonardi e Paulo Prodi, Herder, Roma, 1962, 1563 p., aici p. 8; 13; vezi

al 7-lea împarte ereticii în cei care trebuie rebotezați și în cei ce nu trebuie să fie rebotezați. În prima categorie intrau arienii, macedonieni, sabelienii, novațienii, apolinariștii⁴², la care Sinoadele V-VI Trulan au adăugat nestorienii, pavlicienii, eunomienii, maniheii, severienii, quartodecimanii⁴³. În cazurile de reprimire și acceptare a tainelor potrivit principiului enunțat mai sus, Biserica a reținut uneori ca valide tainele săvârșite în afara ei. Așa se face că între 1484 și 1756, Biserica Greacă primea la sânul ei pe catolici și protestanți, fără a-i reboteza. Din 1756 și până la 1878, a recurs la practica rebotezării pentru cei care proveneau din rândurile catolicilor și protestanților. După 1878, practica este variabilă. Biserica Ortodoxă Rusă până la 1667 nu recunoștea Botezul și Hirotonia catolicilor și nici a protestanților. După acest an, practica se schimbă, primind atât pe catolici, cât și pe protestanți fără rebotezare și fără rehirotonire în cazul clericilor⁴⁴. Toate aceste oscilații de recunoaștere sau nu a tainelor săvârșite în afara Bisericii au avut ca fundament *principiul icoonomiei sacramentale*, potrivit căruia Biserica poate recunoaște ca valide sau ca invalide tainele din afară, potrivit interesului propriu și având în vedere continuu mântuirea⁴⁵. Acest principiu al *icoonomiei* reprezintă o libertate pentru Biserică în comportamentul ei față de nonortodocșii care se reîntorc la sânul ei. Această libertate în practica *icoonomiei* este însă limitată de anumite criterii: 1. săvârșirea canonică și irepetabilitatea tainelor în secțiunea nonortodoxă a celor care se reîntorc în sânul Ortodoxiei când există o unitate de credință aproape corespondentă (spre exemplu: Botezul săvârșit în numele Sfintei Treimi și credința în Ea; Hirotonia prin succesiune apostolică și credința în harul divin); 2. libertatea de a recunoaște sau nu o taină poate fi limitată și de interesul superior al Bisericii care coincide cu mântuirea tuturor membrilor și face mai puțin

și Floca, *Canoanele Bisericii*, p. 56; 63.

42. *Ibidem*, p. 18; cf. Floca, *Canoanele Bisericii*, p. 70.

43. *Ibidem*, p. 103; cf. Floca, *Canoanele Bisericii*, p. 156.

44. Andrusos, *Dogmatica Bisericii Ortodoxe*, trad. de D. Stăniloae, p. 327; vezi și pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Numărul Tainelor, raporturile dintre ele și problema Tainelor din afara Bisericii*, în „Ortodoxia“, nr. 2 (1956), p. 191-216, aici p. 210; Radu, *Caracterul ecleziologic*, p. 350.

45. Stăniloae, *Numărul Tainelor*, p. 210.

46. *Ibidem*, p. 212.

47. *Ibidem*.

calculare cu privire la îmbogățirea numărului acestora.

Luând în considerare toate aceste afirmații, revenim la opiniile exprimate în segmentele precedente ale tratării noastre și spunem că totuși, Sfintele Taine sunt mijloace prin care omul intră în relație deplină și normală cu Hristos. Și din acest punct de vedere, nu există taine în afara Bisericii: de fapt, tainele primite în afară de ea nu pun omul în relație plină și normală cu Hristos, adică cu harul divin. Dar, trebuie să spunem că, în afară de relația sacramentală harismatică, deplină și normală, între om și Hristos pot fi posibile și alte forme de relații. În acest caz, nu se pot contesta altor confesiuni creștine relațiile lor cu Hristos, pentru că nu li se poate contesta credința în El. Aceștia nu pot fi judecați în același mod ca și păgânii; de fapt, ei au o relație obiectivă cu Hristos și această relație corespunde măsurii credinței lor. Omul nu poate primi în general de la Hristos mai mult decât poate crede⁴⁶. În consecință, așa-zisele taine din afara Bisericii sunt simple rituri care nu realizează o relație normală și plină cu Hristos, ci doar vorbesc de această relație. Nu se poate spune în mod cert ce anume primesc cei care sunt în afară de Biserică. Dar în mod sigur se poate spune că aceste ceremonii nu sunt doar o formă goală de orice conținut obiectiv, ci ele implică ceva ce poate constitui, în anumite cazuri mai mult, în altele mai puțin, fundamentul pentru săvârșirea lor și pentru corecta relație ce se începe între omul singur și Hristos⁴⁷.

Recunoașterea tainelor săvârșite în afara Bisericii pentru cei care primindu-le rămân mereu în aceeași comunitate eclezială, duce în mod inevitabil la recunoașterea reciprocă a Bisericilor și a comunităților ecleziale și deci la recunoașterea întregii comuniuni⁴⁸. Acest lucru nu poate duce decât la relativism religios și la confuzie doctrinară și eclezială. Asupra acestei probleme, o serie de teologi români au o opinie foarte radicală. Cităm aici doar pe teologul Petre Vintilescu care ne spune: *„Dacă o Biserică nu se găsește de un foarte mult timp în mod oficial în unire dogmatică cu cea Ortodoxă, atunci este exclusă de la orice recunoaștere de principiu. O recunoaștere teoretică din partea Bisericii Ortodoxe a tainelor săvârșite în afara ei ar echivala pentru ea cu o renegare a propriei conștiințe a infailibilității, ca*

48. Radu, *Characterul ecleziologic*, p. 355.

49. Petre Vintilescu, *Biserica Ortodoxă și hirotoniile anglicane*, în „*Ortodoxia*“, nr. 1 (1949), p. 97-110, aici p. 105.

și Biserică ce a păstrat neîntrerupt adevărul revelat și harul, și ar însemna chiar și o contradicție la normele Bisericii vechi a cărei ea este continuatoare a credinței“⁴⁹. Teologii ortodocși din diaspora rusă sunt și ei cam de aceeași părere: „Nici o iconomie pastorală nu poate vreodată să dea putere de taină unui act care nu aparține Bisericii; aceasta poate să recunoască ceea ce există în adevăr sau să nu recunoască; ea nu poate însă să schimbe natura actului. Tot așa, este evident că ritualul primirii unui neortodox în Biserică nu poate nici el mai pe urmă să completeze și să valideze actele anterioare incomplete... Noi știm unde este Biserica, dar nu ne-a fost dat să judecăm și să spunem unde nu este Biserica“⁵⁰. Aceste afirmații confirmă ceea ce s-a spus în Biserica primară, de un teolog al spațiului occidental, Sfântul Ciprian al Cartaginei, că în afara Bisericii nu există mântuire⁵¹. Este adevărat că azi datorită dialogului ecumenic, Occidentul și-a reîntors fața spre tradiția patristică orientală, recunoscând că linia pe care a mers a fost o cale sinuoasă și riscantă pentru mijlocirea mântuirii.

În consecință, pretinsele taine săvârșite în afara Bisericii reprezintă pentru Biserica Ortodoxă doar forme rituale ale relației cu Hristos pe care o au cei ce le-au primit și ele nu justifică în nici un caz intercomuniunea ca și instrument eficace pentru realizarea unității vizibile a Bisericii.

Intercomuniunea din perspectivă ortodoxă

Așa cum s-a văzut din opiniile precedente, Biserica Ortodoxă nu crede în intercomuniune. Ea nu recunoaște și nici nu folosește acest termen în dialogul ecumenic, iar teologii⁵² ortodocși au argumentat de fiecare dată și de ce Biserica are această atitudine.

Termenul „intercomuniune“ a fost și este folosit în special în întrunirile ecumenice la care iau parte și ortodocși. Acest termen ar însemna o liberă

50. Evdokimov, *Ortodoxia*, p. 372.

51. Sf. Ciprian, *Epistola 73*, în Migne, PL., vol. 4, col. 523-562, aici col. 523-542.

52. Dintre teologii români care au tratat acest argument, enumerăm: D. Belu, *Ecleziologia ortodoxă și ecumenismul creștin*, „Ortodoxia“, nr. 4 (1965), p. 493-520; N. Chițescu, *Sfintele Taine*, în „Studii teologice“, nr. 7-8 (1948), p. 233-252; I. G. Coman, *Unitatea Bisericii și problema refacerii ei în lumina Sfinților Părinți*, în „Ortodoxia“, nr. 2 (1964), p. 434-448; D. Radu, *Caracterul ecleziologic al Tainelor și problema comuniunii*, în „Ortodoxia“, nr. 1-2 (1978), p. 17-389; L. Stan, *Iconomie și intercomuniune*, în „Ortodoxia“, nr. 1 (1970), p. 5-19; D. Stăniloae, *Dumnezeiasca euharistie în cele trei confesiuni*, în

comuniune euharistică între Biserici, deși între ele nu există o deplină unitate. Motivele principale aduse pentru a justifica această opinie sunt: în primul rând, că unitatea de comuniune provine de la Hristos Însuși, în Care suntem cuprinși și uniți toți; și 2. Euharistia este mijlocul de realizare a unității. Participând la ea, Bisericile sunt pe drumul unității depline.

Ortodoxii și-au arătat de fiecare dată dezacordul cu privire la această practică și teorie, pe motivul că acest termen, în primul rând, lipsește din întreaga Tradiție a Bisericii și în al doilea rând, pentru că el este practic contradictoriu Euharistiei însăși. Termenul adecvat pentru a desemna faptul împărtășirii este comuniune și deja termenul de comunitate euharistică este ceva ce se petrece în interiorul aceleiași Biserici. Termenul de „*intercomuniune*“ presupune existența a unei certe divizări în Biserică, care nu poate fi nici ignorată, nici tolerată în celebrarea euharistică. Intercomuniunea pare a însemna mai mult o invitație, potrivit ortodocșilor, la a tolera diviziunea, ceea ce implică și aceasta un concept de înțelegere nu tocmai elevat, fie a Bisericii, fie a Euharistiei⁵³. În concepția ortodoxă cu privire la natura Bisericii, comuniunea este posibilă doar când credința apostolică poate fi deplin mărturisită împreună. Din punct de vedere ortodox, intercomuniunea nu este

„Ortodoxia“, nr. 1 (1953), p. 3-36; Idem, *Sinteză ecleziologică*, în „Studii teologice“, nr. 5-6 (1955), p. 273-298; Idem, *Ființa tainelor în cele trei confesiuni*, în „Ortodoxia“, nr. 1 (1956), p. 1-28; Idem, *Numărul tainelor, raporturile dintre ele și problema tainelor din afara Bisericii*, în „Ortodoxia“, nr. 2 (1956), p. 191-216; Idem, *Din aspectul sacramental al Bisericii*, în „Studii teologice“, nr. 9-10 (1966), p. 531-562; Idem, *Teologia euharistiei*, în „Ortodoxia“, nr. 3-7 (1969), p. 343-363; idem, *În problema intercomuniunii*, în „Ortodoxia“, nr. 4 (1971), p. 558-571; Ioan Zăgorean, *Poziții ecumeniste în teologia ortodoxă din Apus*, în „Mitropolia Ardealului“, nr. 6-7 (1967), p. 345-368; Gheorghe Chișcă, *Ideea de comuniune în Ortodoxie*, în „Ortodoxia“, nr. 3 (1969), p. 404-417).

Printre teologii străini care tratează argumentul, cei mai de referință sunt: Boris Bobrinskoy, *Intercomunion et Orthodoxie*, „*Le mesager Orthodoxe*“, (51/1970), trim.III, p.15-22; Nicholas Lossky, *Ortodoxia*, în *Dizionario del movimento ecumenico*, a cura di N. Lossky, Dehoniane, Bologna, 1994, p.815-821; J. Meyendorff, *Note sulla interpretazione ortodossa dell'eucaristia*, „*Concilium*“, nr. 4 (1967), p.66-75; J. Zizioulas, *Ființa eclezială*, trad. de Aurel Nae, Ed. Bizantină, București, 1996. Idem, *Ortodoxia*, Enciclopedia del Novecento, vol.V, Ortodoxia-Razzismo, Roma, 1980, p. 1-18; G.Galith, *Intercomunio*, Atena, 1964.

53. Zizioulas, *Ortodoxia*, p.12.

54. N. Lossky, *Ortodoxia*, p. 817.

55. Stăniloae, *În problema intercomuniunii*, p. 562.

același lucru cu *ospitalitatea euharistică* ce o practică în diferite circumstanțe diversele fracțiuni ale protestantismului, pe motivul de cunoaștere reciprocă, dar pe propria lor responsabilitate. Actualmente, Bisericile ortodoxe nu sunt pregătite de a aproba o oarecare ospitalitate euharistică nici măcar ca o măsură a principiului iconomiei bisericești. În perspectiva ortodoxă, deplina comuniune euharistică se va putea înfăptui în mod natural când va fi posibilă mărturisirea împreună a deplinătății credinței apostolice⁵⁴.

Intercomuniunea, în opinia celor ce o practică, este recomandată ca fiind o adevărată comuniune euharistică. În realitate, ea este o soluție de compromis și în toate artificială, care nu duce decât la pierderea adevăratei comuniuni cu Hristos a celor ce iau parte la un astfel de „ospăț“ euharistic. Și aceasta pentru că acele grupări religioase care sunt prezente sau doresc să fie prezente în acest act al intercomuniunii nu vor fi niciodată prezente în comuniunea totală și adevărată, așa cum se înțelege comuniunea euharistică⁵⁵. În acest caz, intercomuniunea apare golită de orice substanță și semnificație, ca orice formalitate, pentru că cei ce apără intercomuniunea rămân totdeauna divizați din punct de vedere al credinței și al identității lor ecleziale. De aici izvorăsc și alte întrebări cu privire, spre exemplu, la existența unității care se poate realiza, cu privire la identitatea gândirii și reflexiei religioase și teologice și nu în ultimul rând la modul de mărturisire a credinței. Suntem aici de acord cu părintele D. Stăniloae, că nu poate cineva să fie în același timp în comuniunea în Hristos cu o parte și în dezacord cu altă parte, nu se poate gândi cineva în cele mai importante puncte ale credinței într-un mod divers decât ceilalți și în același timp să fie cu ei în același Hristos, sau nu poate fi cineva în Hristos cu cei ce în multe alte cazuri ei înșiși se gândesc într-un mod diferit de el la Hristos⁵⁶.

Potrivit Învățăturii de credință ortodoxă, Euharistia nu este mijlocul sau instrumentul unității, ci încoronarea și sigiliul acesteia. Așa înțeleasă, comuniunea euharistică nu poate fi separată de mărturisirea de credință⁵⁷.

Intercomuniunea practică de bisericile protestante între ele și între Biserica Protestantă și cea Catolică sub forma ospitalității euharistice este

56. *Ibidem*.

57. Bobrinskoy, *Intercomunion et Orthodoxie*, p. 16.

58. Meyendorff, *Note sull' interpretazione ortodosa*, p. 73.

59. Stăniloae, *În problema intercomuniunii*, p. 562.

o comuniune euharistică fără fundamentul credinței, este o simplă comuniune formală care nu spune și nu realizează nimic; concepția generală a protestanților privind Tainele, care potrivit lor nu transmit harul divin, ci sunt doar semne ale promisiunii divine, asemenea Cuvântului Scripturii, tot așa și Euharistia, în particular, este înțeleasă ca o simplă comemorare, anamneză a Cinei celei de Taină. În această perspectivă, pentru a practica adevărata intercomuniune fie ortodocșii, fie catolicii ar trebui să devină protestanți⁵⁸. În consecință, intercomuniunea se reprezintă ca fiind „o comuniune euharistică concomitentă cu o noncomuniune sau cu o noncomuniune conștientă și voită în punctele esențiale ale credinței. Știm bine în ce anume consistă noncomuniunea în cadrul acestei intercomuniuni, dar nu știm nimic în ce ar consista comuniunea; și nu vedem cum noncomuniunea putea fi suprafăcută în oarecare măsură a comuniunii, dat fiind că noi știm în ce consistă comuniunea care s-ar realiza prin intercomuniune”⁵⁹.

Acest lucru ne duce la concluzia că susținătorii intercomuniunii nu iau în serios nici problemele care apar în acest sens și nici comuniunea în credință, nici Euharistia în esența ei. Nu mai vorbim de faptul că Euharistia este pusă în situația de fi considerată deasupra a tot complexul religios, fără a aprecia comuniunea în credință și fără a explica cum poate Euharistia intercomunală să realizeze o unitate, lipsind comuniunea de mărturisire a aceleiași credințe⁶⁰.

Din punct de vedere ortodox, intercomuniunea anticipată riscă de a izola Euharistia de întreaga viață eclezială, de mărturisirea de credință, de orice stil de viață spirituală care o susține. Ortodoxia nu poate accepta intercomuniunea pentru că în viziunea sa, Biserica este o unitate profund și ontologic ancorată în Hristos și Euharistia este mijlocul de a menține această unitate și nu poate fi coborâtă la un nivel psihologic, sociologic sau sentimental. Opoziția ortodoxă cu privire la intercomuniune nu derivă nici din conservatorism bisericesc, nici dintr-o lipsă a dorinței pentru unitatea creștină. Ea încearcă doar a apăra tocmai conceptul de adevărată unitate creștină care ar trebui să fie bazată pe mărturisirea aceleiași credințe și pe aceeași gândire dogmatică. Refuzul ortodox trebuie interpretat, evident, ca

60. Radu, *Characterul ecleziologic*, p. 359.

un semn de respect pentru adevărata Euharistie. Deci, în opinia ortodoxă, adevărata comuniune euharistică implică unitatea sau comuniunea credinței, convingerea că în Euharistie ne împărtășim cu Însuși Trupul și Sângele lui Hristos. Fără împlinirea acestor condiții, nu poate avea loc comuniunea. Biserica Ortodoxă este pentru comuniune euharistică reală, obiectivă, care trebuie să fie precedată de comuniunea plină a credinței ca expresie la toate actele creștinului.